

erdrukken. Wij
er niet meer
en aanleg om
ok daadwerke-
mede nog weer
die schilderijen
n om schilder-
zaak zoo, dat
r worden, om-
omstandigheden
nt en de oefe-

het erfelijk
dan gevoelen
dat onder on-
tot misdadig-
toch evenzeer
omstandigheden
door de kracht
oorzaken meer
worden onder-

moet hij een
niet worden
toegest
igheden te be-
tendenzen aan
dikwijls voor,
ende kinderen
nu komt het
en gezin, waar
lichten aanle-
ven gevangenis
overigens voor-
en dochter als
maakt. Midde-
geweest, die
ten, maar nu
het recht heeft
het immoreels
n erfelijke in-
e spreken van
kening te hou-
indien stam-
in zijn leven,
sonen nog wel
gelijke zouden

id, dat er ver-
ouden kunnen
assen.
een conclusie
terst voorzich-
tigheden worden
o, dat nimmer
sting" iemand
at stel eens een
laad tengevolge
denzen zouden
edeloos te zijn.
twee mogelijk-
n nog niet tot

Wat de eerste vraag betreft, het houden van een
korte predikatie vóór de bediening des H. Avond-
maals is nergens in de H. Schrift voorgeschreven
niet alleen, maar ook nooit door de Gereformeerde
Kerken ten regel gesteld.

Art. 62 onzer Kerkenordening laat het in de
vrijheid van elke kerk, de bediening van het
Avondmaal te doen plaats hebben, op zulk een
manier, „als zij oordeelt tot de meeste stichting
te dienen“.

Wel volgt er dan, na de waarschuwing, dat de
uitwendige ceremoniën, in Gods Woord voorge-
schreven, niet veranderd en dat alle superstitie
vermeden worde, „dat na de voleinding der pre-
dikatie en der gemeene gebeden, het Formulier des

een nieuw veldteken laten vervaardigen, dat een
naam droeg, dien wij niet kunnen verklaren: la-
barum.
Eusebius geeft er een beschrijving van. Het be-
stond volgens hem uit een lange, vergulde schacht,
waarvan het bovendeel werd doorsneden door een
dwarshout, zoodat het den vorm had van een kruis.
Van het dwarshout hing een purperdoek af, ver-
sierd met goudborduur en edelsteenen en met
de beeltenissen van Constantijn en zijn zonen, ter-
wijl boven het dwarshout een gouden met edel-
steenen versierde krans een monogram omsloot.

Dat monogram bestond uit een X (spreek uit:
chi), de letter waarmee in het Grieksch de naam
Christus begint. Door deze letter heen een P, het
Grieksch teeken voor de R, de tweede letter van
den naam Christus. De X is tevens nog een aandui-
ding van het kruis en de geheele figuur alzoo een
verbinding van den Christus-naam met het kruis-
teeken. Het is waarschijnlijk, dat dit monogram
reeds bij de Christenen in gebruik was, al ont-
breken hiervoor de zekere bewijzen.

Vijftig uitgelezen strijders moesten het labarum in
alle oorlogen omringen en het om beurten dragen.
Zij werden „kruisdragers“ genoemd. Constantijn
heeft het Christus-monogram ook doen aanbrengen
op zijn helm en op de schilden zijner soldaten.

Hoe is nu het kruis tot eere gekomen in de
wereld! Eens werd het op last van den stadhouder
van een Romeinsch keizer en door Romeinse
soldaten voor Jezus opgericht. En nu wordt het de
banier van den keizer van het Romeinsche rijk;
nu is de kruisvaan het veldteken der Romeinse
legerscharen!

Nog meer. Als Constantijn Maxentius verslagen
en zijn intocht in Rome gehouden heeft, laat hij er op
een plein zijn standbeeld oprichten. Hij draagt daar
in zijn rechterhand een lans in den vorm van een
kruis. En het opschrift op dit standbeeld luidt:
„door dit heilbrengende teeken, het ware getuigenis
der manhaftigheid, heb ik nu stad van het juk van
den tyran bevrijd“. Op de munten laat hij het mo-
nogram van Christus zetten, waar al spoedig een
kruis bij komt. En als hij zijn anderen tegenstander,
Licinius, heeft overwonnen, laat hij zich op een

ontwikkeling, of onder allerlei invloeden kwam deze
wel tot ontwikkeling. In het eerste geval gemakke-
lijker dan in het tweede — het is waar — maar
toch ook in het tweede geval is het waar, dat een
krachtig wilsleven naar de zedelijke wet, dat een
door Gods Geest verlicht verstand en een door dien
Geest omgebogen wil heerschen kunnen over de
donkere beelden, die mede krachtens erfelijken aan-
leg in het voorstellingsleven van den z.g. erfelijk
belaste zich opdringen. Ook hier geldt het, dat ge-
nade sterker is dan natuurkracht.

En niemand, die van God een normaal geestelijk
leven ontving, kan met een beroep op zijn erfelijken
aanleg en met een zuchten „ik ben nu eenmaal zoo“
zijn zondig gedrag verdedigen. J. W.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

Bediening van het H. Avondmaal.

Bij vragen, die betrekking hebben op de bedie-
ning van het H. Avondmaal, is het eigenlijk niet te
doen om een geestelijk, maar om een kerk-
rechtelijk advies.

Doch nu voor mijn rubriek het hek toch vrijwel
van den dam geraakte, en de Redactie van ons
blad de vragen doorzond aan mijn adres, maak
ik geen bezwaar ze te beantwoorden.

Ze luiden:
1. Is het vereischte, dat in de Gereformeerde
Kerken, bij de viering van het Heilig Avondmaal,
vóór de lezing van het Formulier, ook nog een
korte predikatie gehouden word — of mag deze
laatste, ter voorkoming van een te langen dienst,
weggelaten worden?

2. Moet een dienst, waarin de korte predikatie
wordt weggelaten, geacht worden een uitsluitende
dienst van het Sacrament te zijn, of kan men
ook in dat geval nog spreken van een „Dienst
des Woords en der Sacramenten“?

3. Kunt u mij ook een of meer boeken noe-
men, waarin deze zaak behandeld wordt.

Wat de eerste vraag betreft, het houden van een
korte predikatie vóór de bediening des H. Avond-
maals is nergens in de H. Schrift voorgeschreven
niet alleen, maar ook nooit door de Gereformeerde
Kerken ten regel gesteld.

Art. 62 onzer Kerkenordening laat het in de
vrijheid van elke kerk, de bediening van het
Avondmaal te doen plaats hebben, op zulk een
manier, „als zij oordeelt tot de meeste stichting
te dienen“.

Wel volgt er dan, na de waarschuwing, dat de
uitwendige ceremoniën, in Gods Woord voorge-
schreven, niet veranderd en dat alle superstitie
vermeden worde, „dat na de voleinding der pre-
dikatie en der gemeene gebeden, het Formulier des

een nieuw veldteken laten vervaardigen, dat een
naam droeg, dien wij niet kunnen verklaren: la-
barum.

Eusebius geeft er een beschrijving van. Het be-
stond volgens hem uit een lange, vergulde schacht,
waarvan het bovendeel werd doorsneden door een
dwarshout, zoodat het den vorm had van een kruis.
Van het dwarshout hing een purperdoek af, ver-
sierd met goudborduur en edelsteenen en met
de beeltenissen van Constantijn en zijn zonen, ter-
wijl boven het dwarshout een gouden met edel-
steenen versierde krans een monogram omsloot.

Dat monogram bestond uit een X (spreek uit:
chi), de letter waarmee in het Grieksch de naam
Christus begint. Door deze letter heen een P, het
Grieksch teeken voor de R, de tweede letter van
den naam Christus. De X is tevens nog een aandui-
ding van het kruis en de geheele figuur alzoo een
verbinding van den Christus-naam met het kruis-
teeken. Het is waarschijnlijk, dat dit monogram
reeds bij de Christenen in gebruik was, al ont-
breken hiervoor de zekere bewijzen.

Vijftig uitgelezen strijders moesten het labarum in
alle oorlogen omringen en het om beurten dragen.
Zij werden „kruisdragers“ genoemd. Constantijn
heeft het Christus-monogram ook doen aanbrengen
op zijn helm en op de schilden zijner soldaten.

Hoe is nu het kruis tot eere gekomen in de
wereld! Eens werd het op last van den stadhouder
van een Romeinsch keizer en door Romeinse
soldaten voor Jezus opgericht. En nu wordt het de
banier van den keizer van het Romeinsche rijk;
nu is de kruisvaan het veldteken der Romeinse
legerscharen!

Nog meer. Als Constantijn Maxentius verslagen
en zijn intocht in Rome gehouden heeft, laat hij er op
een plein zijn standbeeld oprichten. Hij draagt daar
in zijn rechterhand een lans in den vorm van een
kruis. En het opschrift op dit standbeeld luidt:
„door dit heilbrengende teeken, het ware getuigenis
der manhaftigheid, heb ik nu stad van het juk van
den tyran bevrijd“. Op de munten laat hij het mo-
nogram van Christus zetten, waar al spoedig een
kruis bij komt. En als hij zijn anderen tegenstander,
Licinius, heeft overwonnen, laat hij zich op een

Avondmaals, mitsgaders het gebed, daartoe die-
nende, zal worden gelezen — maar dat spre-
ken van de predikatie bedoelt volstrekt niet, het
houden van een preek voor te schrijven. Het is
enkel een rekening houden met een bestaande
gewoonte.

En evenmin als formeel, zijn er principiële
gronden, waarom men de korte predikatie
vóór de bediening van het Avondmaal een vere-
ischte zou kunnen noemen.

Wel heeft men beweerd, dat het nalaten ervan
zou zijn een scheiden van Woord en Sacrament,
doch deze bewering berust op een misverstand.
Want bediening des Woords is er ook in ons prach-
tig Avondmaalsformulier. En rijker dan de beste
predikatie — vooral als het een zóó korte predi-
katie wezen moet, dat ze niet veel méér is dan
een vluchtige toespraak — geven kan.

En 'tis wel jammer, dat ons heerlijk Formulier,
door haastige en slordige voorlezing, zoo dikwijls
het slachtoffer wordt van de korte predikatie, die
niet kort genoeg was.

Het waren dan ook, voorzover is na te
gaan, geen principiële overwegingen, die tot het
houden van zulk een korte preek deden besluiten.
Men volgde daarin — gelijk ook Dr A. Kuyper in
zijn „Onze Eeredienst“ vermoedt — waarschijnlijk
het gebruik van de oude kerk. Doch in de oude
Christelijke kerk was ze méér bedoeld voor de
buitenstaanders, die in de samenkomst der ge-
meente tegenwoordig waren, dan voor de gemeente
zelve. Dat ze onder ons aan die bedoeling niet
meer beantwoordt, is duidelijk.

Men zou met haar thans nog alleen op het oog
kunnen hebben de leden der gemeente, die nog niet
tot het H. Avondmaal werden toegelaten.

Doch de vraag is, of men die er niet eerder
door schaaft dan dient, omdat men ze er aanleiding
door geeft om, als de predikatie afgeloopen is,
de samenkomst te verlaten.

Bovendien ligt het voor de hand, dat de bedie-
ning des Woords altoos en vooral in de voorberei-
dingspredikatie met hen rekt. Eigenlijk is er dus
voor die korte predikatie niet veel te zeggen.

En ertegen is stellig, dat ze, saam met de
rustige en nadrukkelijke lezing van het Formu-
lier, die in geen geval mag worden nagelaten
of besnoeid, de aandacht van de Avondmaalgan-
gers te veel vermoeit eer het toekomt aan wat
het eigenlijke doel der samenkomst is: de bediening
zelve van het Sacrament.

Gelijk bekend is, hebben dan ook onze groote-
stadskerken, en zelfs grootere kerken op 't platte-
land, reeds sedert lang de korte predikatie afge-
schaff. En de ervaring leert, dat de stichting daar-
bij eer won dan schade leed.

Met het bovenstaande is ook de tweede
vraag reeds beantwoord. Als toch ook de voor-
lezing van het Formulier reeds bediening des
Woords is, is niet in te zien, waarom men niet
met volle recht een Avondmaalsdienst zonder

schilderij aan den ingang van zijn paleis te Nico-
media voorstellen als drakendooder: een door-
boorde draak kromt zich aan zijn voeten en het
hoofd van den keizer is met een kruis versierd.

Hierbij moet echter opgemerkt worden, dat op de
munten van Constantijn ook nog heidensche sym-
bolen voorkomen. Heidensche en Christelijke wis-
selen elkaar af. Op dezelfde munt vindt men soms
beide. Zoo is op een van zijn munten de figuur
van den zonnegod afgebeeld met een kruis er naast.

En als bij Constantijnopel tot zijn residentie
maakt en daar een feestelijke optocht wordt ge-
houden, waarbij het beeld van den keizer de plaats
van den zonnegod in den zonnwagen inneemt,
houdt dat beeld op zijn rechterhand een geluks-
godin, wier hoofd met een kruis is getooid.

In den eersten tijd na Constantijn blijft nog het
labarum de vaan van het Romeinsche rijk en het
symbool van zijn keizers.

Wel heeft Julianus de Afvallige het Christus-
monogram er van laten verwijderen, maar door zijn
opvolger werd het weer op de rijksvaan hersteld.
Nog in de vierde eeuw echter vindt men reeds
op munten een ander symbool.

Het is de rijksappel met het kruis er op, beeld
van de aarde door het kruis overschaduwd. De
Christelijke keizers brachten hierna toe uitdruk-
king, dat zij het als hun taak beschouwden altoos
het rijk te vermeederen, d.w.z. het rijk van Chris-
tus, de heerschappij van het kruis over de aarde
uit te breiden. En sinds Justinianus I (527—565)
wordt het labarum geheel door den rijksappel en
daarmede het Christus-monogram door het kruis
vervangen.

Ook begint in de vierde eeuw, nu het Christen-
dom staatsreligie is geworden, het kruis in heel
het cultuurleven in gebruik te komen.

Chrysostomus, die in 407 overleed, roept
reeds uit: „Het eens door allen verafschuwde tee-
ken, het vervloekte werktuig van de hoogste straf,
is nu het meest begeerde en gevierde geworden,
dat bij vorsten en onderdanen, bij vrouwen en
mannen, bij vrijen en slaven gevonden wordt. Overal

korte predikatie, een dienst des Woords en der
Sacramenten zou mogen noemen.

Lectuur over dit onderwerp kan vrager o.m.
vinden in de „Kerkelijke adviezen“ van Prof. Dr
F. L. Rutgers (J. H. Kok, 1922, Kampen), deel
II, op blz. 173 v.v., en vooral in „Onze Eere-
dienst“ van Prof. Dr A. Kuyper (Kampen, J. H.
Kok, 1911) hoofdst. CXIV en CXV.

V.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Evangelisatie-motieven uit de werken van
Mevrouw Bosboom-Toussaint.

Inleiding.

II.

Wanneer wij voornemens zijn in eenige artikelen
de aandacht voor de romantische werken van Me-
vrouw Bosboom weder te vragen, beoogen wij
daarmede een bijzonder doel. Wij willen trachten
uit haar geschriften motieven te verzamelen, die
voor het werk der Evangelisatie, het bekend maken
van den weg der verlossing in Christus aan wie
van deze kennis vervreemd werden, o.i. van hoog te
schatten invloed kunnen zijn.

Het recht hiertoe ontleenen wij aan de groote roe-
ping, welke zij met volle bewustheid als auteur zich
wist toevertrouwd. Deze roeping wordt door Groen
van Prinsterer aangegeven, als hij haar werk aldus
karakteriseert: „Zij heeft de uitnemendheid der
volks historie aan de verlevendiging van het Evan-
gelische volksgeloof dienstbaar gemaakt“. Historie
en geloof zijn alzoo de hoofdelementen in haar
kunst. Mevrouw Bosboom is door en door Protes-
tantsch. Niet alleen als afstammeling van de Hugu-
noten; ook als kind van Alkmaar, waar vóór drie
honderd jaren zoo bloedig gestreden is voor de
Nederlandsche vrijheid en voor het Protestantische
geloof. Bij de diep religieuze gezindheid van het
hart, stroomde haar daarenboven, gelijk Busken
Huet het noemt, specifiek „evangelistenbloed“ door
de aderen. De inspiratie haars harten en die van
haar superieure kunstenaarsgaven, bepalen nu ver-
der den loopbaan en het doel van Mevrouw Bos-
boom als romanière. Daardoor is zij geworden
„de dichteres van het Protestantisme“. De histo-
rische roman wordt door haar, naar de uitdrukking
van Busken Huet, „geutiliseerd“ als orgaan van
haar geloof. Het droeve feit, dat zij een jongeren
broeder had, van wien zij veel verdriet heeft be-
leefd, en die later haar en Bosboom heel wat zorg
en geld gekost heeft, leidde haar allicht tot nog
leederder pointeeren van Christus' opzoekende zon-
daarsliefde.

Op hoe voortreffelijke wijze zij het hoofddoel van
haar literarischen arbeid getroffen heeft, toont de
opmerkelijke vraag van Busken Huet, of de uit-
nemendste protestantsche leerredenen, in dien tijd

ziet men het hooggehouden en gevierd: in de huizen
aan de wanden en op de daken, in steden en dor-
pen, op de markten en aan de landwegen, in woest-
tenijen, op bergen en in ravijnen, op de eilanden
en de schepen der zee, op de boeken, op de wap-
penen en op de gewaden, in de legerplaatsen en bij
gastmalen op gouden en zilveren tafelfgereedschap,
op paarden en schilderijen, aan de lichamen der
bezetenen, ja der zieke dieren, in den krijg en in
den vrede, bij dag en bij nacht, bij de dansen der
vroolijken en in het gezelschap der zich-kastij-
denden.“

„Het woord“, zoo zegt deze lofredenaar van het
kruis op een andere plaats, „door zijn belijders aan
het voorhoofd gedragen“. En daarmede bedoelt hij
niet, dat de Christenen het teeken des kruises
maakten, maar dat zij een kruisje op hun voor-
hoofd droegen. „En niet alleen“, zoo gaat hij ver-
der, „door private personen, maar ook door de
gekroonde hoofden, die het dragen op hun dia-
demen“. Een uitspraak, die bevestigd wordt door
munten, waarop de beeltenissen van keizer Valen-
tinianus III (425—455) en zijn gemalin voorkomen,
de diadeem met een kruis versierd.

Het kruis de hoofdtooi van de grooten der aarde!
Het kruis het sieraad van de kronen der keizers!
En alom in de samenleving aanschouwd en in alle
kringen der maatschappij geëerd!

Het wordt het symbool der Christelijke religie.
Eerst was wel het Christusmonogram, de X met
de R of een enkele X, het voornaamste Christelijke
zinbeeld, zoodat Julianus de Afvallige zijn strijd
tegen het Christendom karakteriseerde als „een
strijd met de X“. Maar langzamerhand maakt het
als symbool van het Christendom geheel en al
voor het kruis plaats, dat in twee vormen op-
treedt: het gelijkarmige Grieksch kruis + en het
Latijnsche kruis †.

Zoo ontvangt het kruis een plaats der eere in de
Christelijke wereld.

Juist als Constantijn aan de kerk het kruis van
de schouders heeft genomen.

Maar met dezen triomf van het kruis gaat ge-
paard een vervuiling, verzinlijking en ver-
wereldlijking van het religieuze leven. J. THJS.

verschenen, „uit het oogpunt der kracht of der bezieling de vergelijking kunnen doorstaan met zoo menig hoofdstuk uit de romans van Mevrouw Bosboom, waar Gideon Florensz zijn overtuiging blootlegt, zijn gemoed uitstort of zijn gebeden opzendt". Hier is inderdaad een geloofspsychologie, welke om haar scherpte en juistheid onze verwondering gaande maakt, welke het hart verwarmt en verkwikt van allen, die met haar, door Gods genade, eenzelfde geloof deelachtig werden. Deze geloofspsychologie geeft aan vele gedeelten van haar omvangrijk werk een onvergankelijke waarde.

Zoo scherp richt zij zich op haar doel, dat haardelijk haar is verweten, als zou zij daardoor het haar geschonken talent ongebruikt hebben gelaten. Met name, door schier al het gewicht van dit leven in het geestelijke te zoeken. (Busken Huet.) Dr G. Brom oordeelt, dat zij aan het preeken telkens haar scheppen opofferde, „maar", zoo laat hij er op volgen, „ze voelde zich apostel en beschouwde haar kunst als een gave om te gebruiken voor het rijk Gods".

En dan teekent hij Mevrouw Bosboom in haar ridderlijke kloekmoedigheid bij den heiligen krijg, dien zij voert, aldus: „Halfheid ligt niet in mijn karakter", mocht ze met alle recht aan Potgieter verzeeken. Wat zij ook wezen kon, hard en fel, nooit klein of vals, ze bleef nobel in haar strijd. Haar geloof heeft nooit noodig de laffe middeltjes van Van Lennep. Ze viel Rome recht van voren aan, en stond zoo sterk mogelijk in haar beginsel, dat zij zonder omwegen durfde tegemoet komen, als het spontane hart haar een oogenblikje er toe dreef. Potgieter bewonderde dezen trek in haar eerste optreden: „Mijn voorname doel is geweest, te werken op de consciënties", verklaarde zij van haar Leicester-cyclus en kon ze van ieder werk verklaren. „Vóór alles was ze godsdienstig propagandiste".²⁾

Dr Wilkens, die in zijn bijzondere briefwisseling voortdurend met buitengewone geestdrift van het protestantsch-evangelisch karakter harer scheppingen spreekt, geeft van haren literairen arbeid in een brief aan Mevrouw Groen van Prinsterer, Februari 1878, 't volgende treffende getuigenis: „Das endlich die reichbegabte Frau auch die köstliche Perle gefunden hat und im Hafen der ewigen Wahrheit mit ihrem Schiffelein vor Anker liegt, giebt ihren Werken noch ein Salz des Himmelreichs und macht Sie zu Sendboten des Kreuzes".³⁾

Nog één getuigenis voegen wij hieraan toe. Albert Verwey verklaart: „Zij en Da Costa hebben voor het Christelijk-Protestantsch Nederland meer betekend dan wie ook van hun tijdgenooten."

Niemand zal er zich nu over verwonderen, als wij zeggen, dat uit de diepe en wijde zee van haar geschriften vele kostelijke parelen kunnen worden opgevischt, welke zeer gewichtige Evangelisatiemotieven bieden. De uitdrukkingen, die wij in de citaten spatieerden, toonen zulks duidelijk aan.

Mevrouw Bosboom is niet alleen een evangeliste met de pen, zij is dat allereerst door haar Christelijken levenswandel. Tusschen deze beide is een zeer nauwe betrekking, als die tusschen den wortel en de plant, die er uit opgroeit. De beweeggrond tot haar Christelijk literarischen arbeid ligt in haar persoonlijk geloofsleven. Hier staan wij dadelijk voor het grootste en belangrijkste Evangelisatiemotief, n.l. dat wij altijd, overal en in alles ons als Christenen moeten doen kennen.

Wij zien Bosboom-Toussaint telkens met kloekmoedigheid opkomen voor haar geloofsovertuiging tegenover hen, die zich niet ontzien, openlijk te schenden, wat den Christen heilig en dierbaar is. Deze getrouwe belijdenis heeft haar ook de smaadheid om Christus' wil doen dragen. Daarop wijst haar klacht, dat zij in 's Gravenhage zoo geïsoleerd is. Zij had het daar zoo heelmaal anders dan in Alkmaar, waar zij in zekeren zin het middelpunt was. Zij leed er onder, dat zij in de residentie geen aansluiting met dichters en schrijvers kon vinden.⁴⁾

In de dagen der week was haar plaats voor de eenvoudige schrijftafel, waar de Statenbijbel naast stond, die de duidelijke sporen droeg van dagelijks gebruik. Op Zondag werd er bij de Bosbooms niet gewerkt. Het kunstlievende echtpaar heiligde den Dag des Heeren. Zondagsavonds ontvingen zij hun vrienden, doch het getal van bezoekers werd steeds kleiner. Velen van wie er vroeger kwamen, bijv. Cromer en Keller, trokken zich terug. Maclaine Pont schrijft: „Veel menschen heb ik er behalve de familie niet gezien; somtijds Mesdag of Bisschop; Haagsche letterkundigen als Vosmaer of Jan ten Brink ontmoette ik er nooit. Mevrouw Bosboom was hun te ouderwetsch".⁵⁾

Tot die haar trouw bleven behoorden Dr Beijnen, M. Nijhoff, Dr Gunning en Mevrouw Maclaine Pont.

Heemstede.

J. P. TAZELAAR.

²⁾ Busken Huet. Litt. Fantasiën en Kritieken. Deel II, blz. 86. In de uitgave C. G. N. de Vooijs & Staverman. Deel I, blz. 137.

³⁾ G. Brom. Romantiek en Katholicisme in Nederland. Deel I, blz. 204-206.

⁴⁾ Geciteerd door Dr J. ten Brink, t.a.p. blz. 60.

⁵⁾ Marius en Martin. J. Bosboom.

⁶⁾ Johanna W. A. Naber. Margaretha Wynanda Maclaine Pont, blz. 101.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

„Recht en billijkheden".

(Over goud-clausule e.a.)

I.

I. Op het eerste gezicht lijkt „De Reformatie" niet het blad, waaraan men direct denkt, indien men een bespreking over vraagstukken als goud-clausule e.d. wil beginnen. Inderdaad heeft het vraagstuk zoo veel kanten van zuiver technischen, n.l. wettelijken en economischen, aard, dat andere bladen zich beter leenen tot een meer gedegen behandeling. Een breede bespreking van die technische kanten van het vraagstuk is dan ook hier niet bedoeld.

De aanleiding tot de publicatie van de hier volgende beschouwingen is gelegen in een verslag van een vergadering, waarin een zeer bekend econoom uit ons land o.a. de goud-clausule behandelde en zich voorstander daarvan toonde. In het debat is toen door een „onzer" gezegd, dat juist door de rede van den inleider de goud-clausule e.a. hem antipathieker was dan ooit. Het door mij gelezen verslag was niet uitvoerig; er betaamt dus eenige voorzichtigheid in de beoordeeling van het standpunt ook van den hier bedoelden debater. Voorzichtigheidshalve noem ik daarom zijn naam nog niet. Evenwel, als deze debater zich aldus uitspreekt, mag worden aangenomen, dat zijn antipathie ook gegrond is op, wat wij zouden kunnen noemen, ethische bezwaren, ontleend aan de openbaarde wet van God.

Als deze grondslag aanwezig zou zijn en dus het Christelijk standpunt, door dezen hooggeachten debater ingenomen, hem tot zulk een visie en uitspraak dringt, dan mag het gewenscht heeten te dien aanzien klaarheid te krijgen. Want het is niet te bond gesproken, indien men stelt, dat velen, die met dezen debater niet anders willen dan in al hun gedragingen zich richten naar de wet Gods, van hem verschillen in de appreciatie van de goud-clausule, e.a. Tegenover zijn antipathie is bij anderen, waaronder ikzelf, nog wel eenige sympathie aanwezig voor hetgeen men, nu gemakshalve, onder den verzamelnaam „goud-clausule" samenvat en die zelfs meenen, dat het (ongeschreven) recht en de billijkheid daardoor gediend worden, terwijl dat recht en die billijkheid worden geschonden, indien men zich volkomen afzijdig tegenover zoo'n goud-clausule e.a. stelt.

II. a. Alvorens de merites en aanvaardbaarheid van zoo'n goud-clausule e.a. te kunnen bespreken, is het goed, eerst eenigszins te omschrijven, wat men met dit alles bedoelt, omdat anders zoo licht het gevaar bestaat, dat men langs elkaar heen praat.

De bovenbedoelde spreker besprak de vraag, of men in hypotheek-acten en soortgelijke overeenkomsten een goud-clausule moest opnemen.

In vroegere jaren (d.w.z. vóór 1914) dacht men vrijwel niet aan dit onderwerp. De belangstelling daarvoor is eerst ontstaan, toen in, maar vooral na den oorlog, de eene valuta na de andere duikelde. Men heeft aan die vermindering van de waarde van de munteenheid verbonden het woord „inflatie". (Over deflatie zal ik, om nu niet te uitgebreid te worden, hier maar niet spreken.)

Zulk een inflatie heeft men in haar heftigsten vorm gezien, o.a. in Duitschland, waar de Reichsmark in enkele jaren waardeloos is geworden. Iemand, die in 1913 een schuld aanging, kon in 1923 die schuld aflossen met een bedrag, dat in R.M. uitgedrukt, wettelijk een evengroot cijfer vertegenwoordigde, terwijl de innerlijke waarde van die som op de beide genoemde tijdstippen evenveel verschilde als de werkelijke waarde in 1913. De schuldeischers werden dus in zoo'n geval naar huis gestuurd met een aantal R.M., die alle koopkracht verloren hadden, die men daarom kon weggeven en practisch ook heeft weggegooid. Daar tegenover hielden de geldnemers een eigendom over, vrij van elke schuld, terwijl dat goed zelf zijn economische waarde behield. De functie van die goederen in het economisch verkeer kon dezelfde gebleven zijn; hun waarde, thans uitgedrukt in diezelfde bijna waardelooze R.M., kon een fabelachtige hoogte bereiken. De schuldeischer verarmde; de debiteur werd de „grand seigneur", maar een seigneur van somtijds nog onaangenamer gehalte dan vele O.W.-ers uit de jaren 1914-1918. De z.g. revalorisatie, door de Deutsche regering toegepast, heeft maar ten deele geholpen; ze is bovendien onzeker; men kan daaraan geen gedragslijn voor de toekomst vastknoopen.

Wat geweest is, kan zich herhalen. Niemand zal beweren, dat b.v. Duitschland niet opnieuw in een inflatietijdperk kan geraken. Het zal tegenover de meeste zijner buitenlandse schuldeischers dan in een andere positie staan dan in het verleden, omdat van de leeningen, in de laatste jaren aan Duitschland verstrekt, de aflossingsvoorwaarden wel zoo gesteld zijn, dat de Deutsche munteenheid hier geen, althans niet de eenige maatstaf is. Maar

afgezien van deze zuiver technische aangelegenheid, waarvan de waarde bovendien moet blijken, indien, wat niet te hopen valt, Duitschland opnieuw mocht ineensinken: dat er een kans op ineensinking bestaat en dat er ook een groote kans is op een nieuwe inflatie, wordt door slechts weinigen ontkend.

Wat elders is geschied, kan ook hier gebeuren. Wij zullen daarover nu op deze plaats niet breed spreken. Het is zeker niet de bedoeling om hier onnodig onrust te verwekken, maar het is evenmin verantwoord, elkander niet op mogelijke gevaren te wijzen.

Velen houden rekening met de mogelijkheid, dat er ook in ons land een inflatie zal intreden, al hoopt ook het overgrote deel van de Nederlanders, dat zij zal uitblijven.

Daarom meenen dus ook hier te lande velen zich te moeten wapenen tegen de gevolgen van zulk een eventuele inflatie in ons land. Hoofdgedachte daarbij is, dat niet de eene partij een verschrikkelijk nadeel moet lijden, terwijl de andere partij een door niets gerechtvaardigd voordeel kan ontvangen. Indien de ramp van inflatie ook hier mocht ontstaan, dan dienen de gevolgen daarvan zoo veel mogelijk door het gansche volk te worden gedragen. Dit laatste wordt ook wel eens door de tegenstanders der goud-clausule geleerd. Er moet daarom in de redeneering van een der beide partijen een „missing link" zijn.

b. Hoe tracht men nu de onbillijke uitwerking van de inflatie tegen te gaan en een meer rechtvaardige oplossing tot stand te brengen?

Het woord „Goud-clausule" wijst reeds de richting aan, waarin door velen de oplossing is gezocht. Men stelde, dat het goud door de eeuwen heen een behoorlijk evenwicht in zijn economischen dienst heeft behouden en ging uit van de vooronderstelling, dat die positie ook in de toekomst wel ongeschonden zal blijven.

Men ging nu vaststellen, dat vandaag ongeveer 1650 Nederlandsche guldens besteed moesten worden voor 1000 gram fijn goud. Wanneer nu de positie van het goud in de wereldhuishouding niet verandert, maar de Nederlandsche gulden wel en i.e. in waarde vermindert, dan treedt in een stijging van den goudprijs in Nederlandsche guldens. Die goudprijs zou bijv. kunnen stijgen tot stel f3300. Hiermede zou dan vastgesteld zijn, dat op dat toekomstige tijdstip de waarde van de Nederlandsche munteenheid slechts de helft bedraagt van de tegenwoordige waarde; de schuldenaar zou dan verplicht zijn de nu geleende som (stel f10.000,—) t.z.t. af te lossen met een evenredig hooger bedrag (in ons geval dus f20.000,—).

Zooals thans in ruwe trekken gegeven, is het gemakkelijk te verstaan, wat men met de goud-clausule wil bereiken.

Nogmaals, men moet daarbij bedenken, dat de gewone economische goederen als huizen, schepen, machinerieën e.d., indien geen tegenwerkende oorzaken ontstaan, en dus alleen maar gerekend zou behoeven te worden met de waardeverandering van den Nederlandschen gulden, evengoed als de goudprijs zelf, automatisch met die verandering op en neer gaan. In het bovenbedoelde geval behoeven wij dus slechts te denken aan een opgaan van die prijzen. Een huiseigenaar, die vandaag zijn huis gewaardeerd ziet op f20.000,—, zal dus, indien geen andere oorzaken daaraanvens zich voordoen, tengevolge van de inflatie t.z.t. bijv. f40.000,— kunnen maken bij verkoop van zijn huis.

Indien men nu maar bedenkt, dat de geheele levensstandaard, zij het met horten en stooten, wordt ingericht naar guldens-van-inflatie, dan is het duidelijk, dat zulk een eigenaar ook geen nieuw voordeel ontvangt. Tenzij hij zijn hypotheekschuld zou kunnen aflossen met f10.000,—. Want deze 10.000 eenheden hebben nu minder koopkracht dan de 10.000 eenheden, welke hem jaren geleden werden geleend. De huiseigenaar zou zich hier verrijken ten koste van zijn geldschieter. Door middel van de goud-clausule hoopt men te verkrijgen, dat beide partijen in gelijke conditie blijven.

c. Dat de goud-clausule geen onverdeelde instemming ontvangende heeft, vond allereerst zijn oorzaak in de moeilijkheden, welke men ontvond bij het ontwerpen van een formule, die voldoende waarborgen geeft, dat men het beoogde doel ook inderdaad bereikt. Wij zullen hier op al deze technische bezwaren niet ingaan. Slechts zij, meer terloops, het volgende aangestipt.

Wat met het zilver is gebeurd, n.l. een ontwrichting van de markt door plotselinge vergroting der productie enerzijds en anderzijds verandering in den muntstandaard van verschillende landen, waardoor het zilver als internationaal betaalmiddel zijn praktische betekenis reeds gedurende vele jaren heeft verloren, zou ook met het goud kunnen geschieden. Er zijn inderdaad reeds ernstige besprekingen gevoerd, zij het voorlopig nog maar van theoretischen aard, waarin gepleit werd voor, wat men zou kunnen noemen, de onttroning van het goud. Men voelt, dat zoodra zooiets plaats vindt, de daarna ontstane noteringen van het goud een geheel andere basis dan de tegenwoordige krijgen. Bovendien: de ontwrichting van de economische verhoudingen in het leven der volkeren

onderling formeel prijzen in gaan mis Al dez goud-clat is denkb landsche vang die de goudt daar dat wijze de lossen.

d. Naa tande co clausule ook een den goud van de v ven reeds afgedacht kende oc nu te be hypothee goed opn denaar bi een even spronkelj zal betak naar huis dens, die de huisei sitie inne huis, eve bovendien doordat aantal in

's Grav

Ook De Paden" ni

Wij k dit boek is, maar gevoel v kan we Gedacht bevreesd tuerze" geeft v nemen de ouds

Inzake (

Aan d van der en Gods is er g maken t laatste t poging t dan voll de grov de apost opgevan Heilig Ubbink nng we zelf de gesproke daarmed

Inzake (

Ook b kander en een van de Maar wi voor roc achen v een orgz levensw tijk sys Gods W

In „Nieu lijk standj „v. D.":

We be ten juist het heer Kerken procedur Aan d alle besc ning ner op menij tot een de schrij woordke dichtertj logise vermoed heid wel ven kijk te begrij satiebew